

УДК 657:005.93

О.В.Фоміна, к.е.н.,

Київський національний торговельно-економічний університет,
м. Київ

ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ ОБЛІКУ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

У статті розглядаються економічні передумови та тенденції розвитку сучасного обліку. Запропоновано удосконалення облікового забезпечення управління діяльністю підприємств у вигляді моделі управління взаємовідносинами, які розглядаються як ресурси підприємства та ключові фактори його успіху.

В статье рассматриваются экономические предпосылки и тенденции развития современного учета. Предложено усовершенствование учетного обеспечения управления деятельностью предприятий в виде модели управления взаимоотношениями, которые рассматриваются как ресурсы предприятия и ключевые факторы его успеха.

Economic pre-conditions and progress of modern account trends are examined in the article. The improvement of the registration providing of management activity of enterprises is offered as a frame case mutual relations which are examined as resources of enterprise and key factors of his success.

Ключові слова: облік, ефективне управління, управлінський облік, управлінські рішення, управління взаємовідносинами.

Процес управління передбачає своєчасне одержання менеджером достовірної інформації для прийняття оптимальних рішень. Формування та представлення такої інформації є головним завданням обліку в системі управління у задоволенні потреб менеджменту. Особливо актуальним питання інформаційного забезпечення керівництва підприємства постало в період світової фінансової нестабільності, коли, починаючи з другого півріччя 2008 р., значно знизився рівень фінансової стійкості суб'єктів підприємництва України. Про це свідчить, перш за все, збільшення кількості збиткових підприємств. Так, станом на 1.03.2010 р. 52,5% вітчизняних підприємств були збитковими, тоді як станом на 1.01.2009 року цей показник складав 38,7%. Загальна кількість вітчизняних підприємств, що перебувають у процедурах банкрутства, становила 14 517 підприємств. Як наслідок, це призвело до значного погіршення стану економічної системи України [7].

Процеси, які відбуваються в економіці країни, спонукають до підвищення якості та більш повного використання облікової інформації при врегулюванні організаційно- та соціально-економічних відносин, що обумовлює необхідність удосконалення обліку, спрямованого на задоволення інформаційних потреб зовнішніх та внутрішніх користувачів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що проблемами розвитку обліку в системі управління займалися такі вчені, як: Ф.Ф.Бутинець, С.Ф.Голов, Л.М.Кіндрацька, Г.Г.Кірейцев, Ю.А.Кузмінський, С.О.Левицька, Л.В.Нападовська, С.А.Ніколаєва, Я.В.Соколов, М.Г.Чумаченко. Зважаючи на значний доробок вчених, зміни в економічному, політичному та соціальному житті країни як важливі фактори, що впливають на стабільність діяльності суб'єкта господарювання, обумовлюють необхідність удосконалення облікового забезпечення управління підприємством.

Метою статті є вивчення економічних передумов та виявлення тенденцій розвитку обліку для винесення пропозицій щодо удосконалення облікового забезпечення управління діяльністю підприємств.

Середовище, в якому функціонує облік, перебуває під впливом багатьох чинників, а саме: тип економічної системи; галузь економіки (промисловість, торгівля чи сільське господарство тощо); організації, що існують у цьому суспільстві (наприклад, професійні спілки); тип регулювання та контроль (приватний чи державний сектор). Також на стан обліку істотно впливають загальний рівень освіти та економічний розвиток суспільства [5, с.600].

Окреслюючи проблематику сучасного обліку, Г.Г.Кірейцев зазначає: «Правильне розуміння причин виникнення та ролі глобалізації в процесах суспільного економічного відтворення сприятиме обґрунтованому підходу щодо вибору концепції та розробки моделей розвитку економіки, раціональній побудові механізмів реалізації положень таких концепцій, включаючи ринкові механізми управління на всіх ієрархічних рівнях, а також оновленню на цій основі національних систем бухгалтерського обліку... Забезпечення ефективнішої реалізації, науково-пізнавальної, соціальної, інформаційної, регулюючої, контрольної та прогностичної його функції стає першочерговою і актуальною проблемою» [4, с.37].

Отже, сучасний облік має задовольняти інформаційні потреби зовнішніх та внутрішніх користувачів не лише щодо розподілу та використання обмежених ресурсів підприємства, а й щодо виявлення резервів підвищення ефективності діяльності, визначення стратегії та оцінку її досягнення, тобто бути «мовою» бізнесу. Умовно існуючі проблеми сучасного менеджменту, які має вирішувати облік, можна поділити на дві групи: явні проблеми – відсутність гнучкості в системі управління, швидкої реакції на зміни внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства; приховані (задля збереження іміджу підприємства) проблеми - недостатня забезпеченість інформацією про стан внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства, неповний аналіз прогресивних наукових розробок, які мають важливе практичне значення, нестача власних знань для ефективного ведення діяльності та інше [3, с.45].

Для розв'язання перерахованих проблем облік повинен реорганізуватися в систему, яка дозволяє досягнути підприємству лідируючих позицій на ринку, а не лише поліпшити результати діяльності. Чи не найважливішим завданням є створення оптимальних умов максимально повного задоволення інформаційних потреб менеджменту на основі ефективної організації та використанні інформаційних ресурсів із застосуванням прогресивних технологій. Зазначені вимоги можна згрупувати в набір важливих завдань (рис. 1).

Рис. 1. Завдання сучасного обліку в інформаційному забезпеченні управління підприємством

Найбільш важливого значення в інформаційному забезпеченні набуває сама інформація як ресурс, вмiле використання якого підвищує конкурентоспроможність підприємства на ринку в цілому і його цінність для конкретного споживача. Даючи оцінку розвитку сучасної економічної науки, М.Довбенко констатує: «Цивілізаційний поступ характеризує не лише глобалізація, а й дезінтеграція. Настає технотронна ера, в якій формується нова економіка – економіка динамічних знань з її найзатребуванішим товаром – інформацією» [2, с.5]. Недооцінка інформації як економічного ресурсу веде за собою відставання та зниження конкурентоспроможності, а в результаті і втрату споживачів, зниження вартості підприємства на ринку і, врешті, втрату бізнесу. Отже, в сучасному світі ступiнь розвитку суспільства визначається швидкістю обміну інформацією, темпом циркуляції ідей. Не володіти інформацією означає бути виключеним з майбутнього.

Специфіка інформаційної бази повинна відповідати запитам системі управління підприємством, тому варто виділити етапи визначення корисності облікової інформації для управління підприємством на його шляху до одержання лідируючих позицій на ринку: 1) класифікація інформації за

ієрархічною ознакою: стратегічна → тактична → оперативна (критерій Ентоні); 2) визначення меж між фінансовою та нефінансовою, кількісною та якісною інформацією; 3) надання інформації залежно від цілей і завдань управління; 4) виявлення потенційних користувачів облікової інформації; 5) визначення завдань обліку в управлінні підприємством; 6) встановлення основних корисних інформаційних характеристик поряд із значущістю критерію «затрати-вигоди»; 7) деталізація аналітичної інформації, залучення оперативних даних для інтерпретації інформації; 8) виявлення потенційних проблем інформаційного забезпечення управління підприємством.

Значущість вимог до інформації може бути різною, оскільки для класичного фінансового обліку головним є її достовірність, а для управлінського обліку – релевантність інформації. Таким чином, основні завдання інформаційного забезпечення управління можна звести до таких: а) своєчасне та повне одержання, реєстрація та оновлення необхідних даних; б) систематизація та комбінування даних з метою підготовки їх до використання в управлінській системі; в) своєчасне забезпечення відповідних рівнів управління всіма необхідними даними.

При формуванні масиву необхідної інформації визначальним є мета та група користувачів, для якої вона призначена. Внутрішні користувачі, як одержувачі управлінської облікової інформації, - це весь управлінський персонал підприємства. Кожен з них потребує певної управлінської інформації залежно від того, яку посаду він обіймає і які функції виконує. Залежно від складності проблем, які підлягають розв'язанню, для них необхідно формувати облікову інформацію з метою управління підприємством, виділяючи три рівні управлінських завдань: стратегічний, тактичний, оперативний.

В умовах ринкової економіки обліку притаманні завдання, які встановлюються зовнішнім користувачем – ринком капіталу в особі інвесторів, біржових та фінансових аналітиків, що потребує достатньої інформації про зростання ринкової вартості підприємства. Згідно з ринковою концепцією регулювання обліку, основним його продуктом є звітність, яка виступає як ринковий товар. Отже, ринок і повинен визначати зміст оприлюднених даних, а методологія обліку – забезпечувати розкриття інформації відповідно до потреб користувачів.

На підприємство впливають чинники прямої (законодавство, постачальники, конкуренти, споживачі і профспілки) і непрямої дії (стан економіки, науково-технічний прогрес, політика, соціально-культурні чинники) зовнішнього середовища. Керівник підприємства не в змозі змінити зовнішнє середовище, тому він повинен навчитись розуміти його. Зовнішнє середовище має такі характеристики: а) складність середовища, оскільки воно характеризується значною кількістю чинників, на які підприємство має реагувати; б) рухливість середовища - це швидкість, з якою відбуваються зміни в оточуючому підприємство середовищі; в) невизначеність зовнішнього середовища.

Нові економічні умови зробили неефективною існуючу практику формування односторонніх відносин та привели до необхідності розвитку партнерських взаємовідносин між суб'єктами ринку на основі довіри та взаємовигоди. Незамінним стало використання інтеграційних стратегій, в основі яких лежить концепція створення (спільного з покупцями та іншими контрагентами підприємства) унікальної цінності як інструмента забезпечення конкурентоспроможності в умовах жорсткого суперництва на ринку. Так, партнерські взаємовідносини можна розглядати як співробітництво суб'єктів ринку, котрі мають однакові завдання, що розширюють рамки ділових взаємодій за рахунок особистих контактів. Тому ці відносини є базовим фактором конкурентоспроможності, а конкуренція - суперництво в формуванні та підтримці цих відносин. Отже, для того щоб досягти конкурентних переваг на ринку, необхідно знати, які на ньому можуть бути відносини.

Управління взаємовідносинами підприємства з його контрагентами визначають як сукупність технологій створення та підтримки ринкових відносин, що гарантують стабільні взаємовигідні пропозиції та споживання товарів і послуг в умовах мінливого конкурентного середовища. Результатом управління взаємовідносинами є формування групи партнерів підприємства та портфелю взаємодій з ними, що доцільно розглядати як ресурси підприємства та ключові фактори успіху [6, с.200]. До учасників взаємовідносин віднесемо споживачів, контрагентів, конкурентів, персонал, оскільки вони є ключовими партнерами підприємства, які мають спільні цілі, взаємну вигоду та будують свої відносини на принципах поваги та довіри.

Поняття «ринку» трактується як сукупність економічних відносин у сфері обміну, посередництвом яких здійснюється реалізація товарів та послуг [1]. З даного визначення випливає, що ринкові відносини, які складаються між постачальниками, покупцями та органами державного управління в умовах конкуренції, а також відображають взаємний зв'язок різних предметів, явищ, дій, позитивну чи негативну оцінку якого-небудь об'єкта чи ідеї, можуть визначати конкурентоздатність підприємства більшою мірою, ніж конкурентоздатність товару.

Сукупність можливих відносин підприємства з її контрагентами можна представити у вигляді формули 1:

$$R_f = \{R_c, R_p, R_t, R_o, R_r, R_g, R_i\} \quad (1),$$

де R_f - сукупність зовнішніх та внутрішніх відносин підприємства; R_c - сукупність відносин підприємства з клієнтами; R_p - сукупність відносин підприємства з постачальниками; R_t - сукупність відносин підприємства з маркетинговими посередниками; R_o - сукупність відносин підприємства з перспективними аудиторіями; R_r - сукупність відносин підприємства з конкурентами; R_g - сукупність відносин підприємства з державними регуляторними органами; R_i - сукупність внутрішніх відносин підприємства між підрозділами та співробітниками.

Множинність відносин між підприємством та його контрагентами визначається як числом контрагентів, так і різновидом взаємодій в межах кожної окремої пари «підприємство-контрагент» залежно від різноманітності інтересів з обох сторін. Оскільки кожній підсистемі (підприємству-контрагенту) необхідне окреме управління внутрішніми зв'язками, управління взаємодій підприємства з його оточенням необхідно розглядати з позиції системного підходу як методологічної концепції, побудованої на прагненні відобразити повну картину досліджуваного об'єкта як системи. Тобто єдиного суцільного цілісного організму із врахуванням всіх важливих для даного дослідження внутрішніх елементів, зв'язків і взаємодій між ними та зовнішніх зв'язків з іншими об'єктами та оточуючим середовищем (рис. 2).

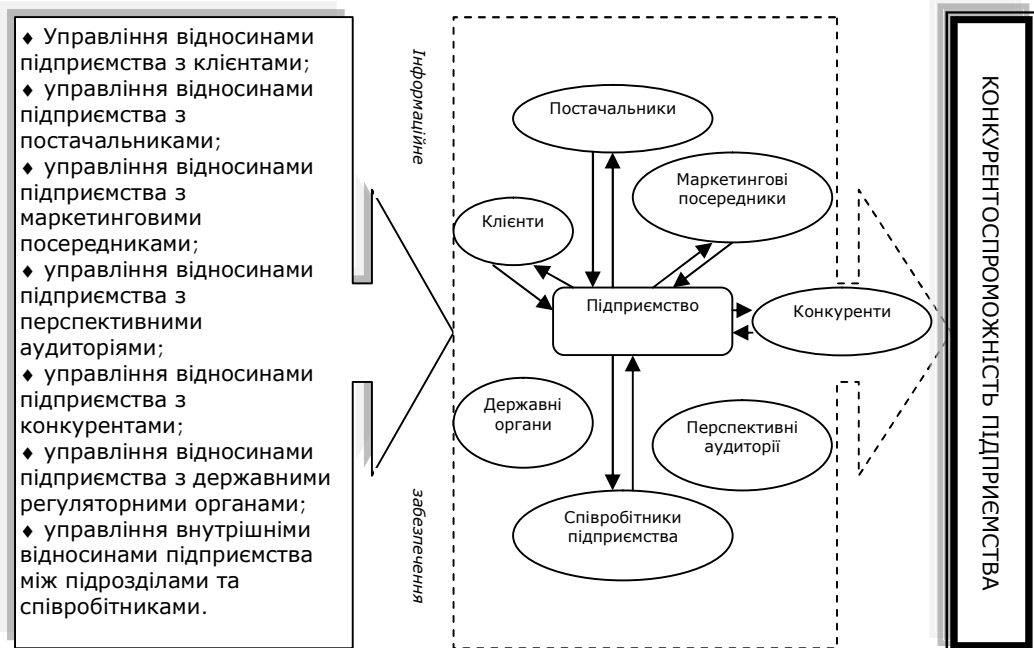

Рис. 2. Модель управління системою взаємовідносин підприємства з його оточенням

Особливість системного підходу полягає в тому, що взаємовідносини підприємства з суб'єктами ринкового обміну необхідно розглядати при їх модельному поданні як системи, опис та дослідження елементів якої не виступає як самоціль, а виконуються з врахуванням їх місця в цілому.

Висновки. Зміна та розвиток відносин власності на засоби виробництва, механізмів формування та розподілу доходів, організаційних форм продукування товарів та їх продажу, а також глобалізаційні процеси світової економіки та міжнародних ринків капіталу – чинники, які обумовлюють необхідність змін у методології та практиці бухгалтерського обліку в сучасному економічному житті. Саме тому ринок, як зовнішній користувач інформації про підприємство, повинен визначати зміст оприлюднених про нього даних, а

методологія обліку – забезпечувати розкриття інформації відповідно до потреб таких користувачів. Це пояснює нагальну потребу сьогодення економічного життя у технології проведення постійної діагностики як внутрішніх ресурсів і можливостей підприємства, так і зовнішнього середовища, вирішення якої покликана забезпечити облікова наука.

Список використаних джерел:

1. Большой экономический словарь / [под. ред. А.Н. Азрилияна].- 5-е изд., перераб., и доп. – М.: Институт новой экономики, 2002.-1280с.
2. Довбенко М. Економічна криза початку ХХІ століття: криза чи розвиток / М. Довбенко // Журнал європейської економіки. – 2010. – Т. 9, №1. - С.3-18.
3. Киреева О.В. Проблемы информационного обеспечения процесса управления современными предприятиями / О.В.Киреева // Управленческий учет. – 2008. - №7. - С.37-44.
4. Кирейцев Г.Г. Глобализация экономики и унификация методологии бухгалтерского учета: Научный доклад. – Изд. 2-е, перераб. и доп. – Житомир: ЖГТУ, 2008. – 76 с. (на рус. и укр. языках).
5. Теорія бухгалтерського обліку: монографія / [Л.В. Нападовська, М. Добія, Ш. Сандер, Р. Матезіч та ін]; під. ред. Л.В.Нападовської. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2008. – 735 с.
6. Федоренко К.П. Управление взаимоотношениями с контрагентами фирмы как инструмент повышения ее конкурентоспособности / К.П. Федоренко // Управление продажами. – 2009. - 04(47). - С.198-206.
7. Пріоритети державної політики сприяння посиленню фінансової стійкості суб'єктів підприємництва України в умовах фінансово-економічної кризи [Електронний ресурс] / Т. Васильців / Регіональний філіал НІСД у м. Львові. – 2010. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/May2010/13.htm>